

ei. Monien satojen tieteellisten tutkimusten tuloksia tiivistävässä meta-analyysissään Judith Langlois ja kumppanit totesivat, että eri arvioitsijoiden ulkonäköarvioiden korrelaatio on keskimäärin 0,9: kauneus ei siis ole katsojan silmässä⁵⁴.

Lyhyt yhteenveto niille, joita yhteiskuntateoria unettaa

Ulkonäköön liittyvää eriarvoisuutta on lähesyry monesta eri näkökulmasta. Tämän kirjan tulokulma ulkonäön merkitykseen nyky-yhteiskunnassa pohjautuu bourdieulaiseen pääomateoriaan sekä teorioihin, joissa sitä on kehitelty eritseen. Hahmotamme ulkonäköön liittyvät ominaisuudet esteettisenä eli ulkonäöllisenä pääomana, jolla viittaamme yhdistelmään ulkonäköön liittyviä resursseja, kuten kasvopiireet, ruumiin koko ja muoto, hiukset, parta sekä pukeutumis-, laittautumis- ja ehostustyyli.⁵⁴ Pääomateoreettisesta näkökulmasta se, millaiset ruumiilliset ja tyylliset piireet tai kasvopiireet nähdään hyönnäköisinä ja arvokkaina, määritty sosiaalisesti. Paitsi arvon muodostus myös pääoman vaihtoa koskevat sosiaaliset säännöt ovat yhteiskuntaan ja sen rakenteisiin uppoutuneita. Kaikilla ei ole samantlaisia mahdollisuuksia kasata esteettistä pääomaa eikä vaihtaa sitä muihin pääomiin.

Kauneus ei ole universaalia eikä yksinomaan biologista. Sen sijaan kauneus on osa sosiaalista todellisuuttamme – niitä kaikkia sosiaalisia kenttiä, joilla liikumme. Kauneus määritty ja saa arvoa valtasuhteissa. Kauneus ei ole vain katsojan silmässä, vaan ennemminkin se määritty niiden katsojien silmissä, joiden silmillä on eniten painoarvoa. Kauneus siis *on* valtaa – kirjaimellisesti.

1 ULKONÄÖN MARKKINAT

1.1

Rakkauden markkinoilla

Rakkauden runsas meriamiainen

”Tutka päälle”, opastaa Kaide vastilkään sinkuksi jäänyttä ystäväänsä Empua keväällä 2019 ilmestyneessä minisarjassa *M/S Romantic*¹.

”Välillä täällä on hirveitä kortkia ja välillä raso on tosi kova, se on ihan satunnaa.” Kaiden näkemysen mukaan laivan parisuhdemarkkinoilla kysyntä pitää suhteuttaa tarjontaan. ”Laivalla on ihan eri lait ulkonäössä kuin maissa. Sun pitää ensin nähdä, mikä se kissajakauma on. Sen jälkeen sä pystyt hahmotmaan, et mikä täällä on yksöskasta. Selänen peruskissa voi olla täällä tosi kova, jos ei ole kilpailua.” Kaiden filosofian mukaan ulkonäkö on tilanteinen resurssi, jonka vaihtoarvo on yhteydessä tietyn kentän sisällä määriteltäviin sosiaalsiin sääntöihin eli normeihin. Naistarjonnan ollessa huono ”pelkkä pyyntäyryminen riittää” korottamaan naisen seuraavaan kategoriaan. ”Tommonen vähän niinku taviksemmän näköinen kissa saa itsevarmuutta, kun se saa yhden illan olla *hot*.” Kysynnän ja tarjonnan laki toimii Kaiden mukaan myös miehillä: ”Jos täällä ei ole nimenomaan jotain *fucking* miesmalleja, ni me ollaan iisisti jossain Top 5:ssä.”

Kaiden mukaan miehiltä saatu huomio on naisen iseturunnolle mannaa. Ulkonäöstä saatu palaute saatua Kaide mielestä johtaa yllättäviin ratkaisuihin risteytyneen kaltaisessa liminaaltilassa eli eräänlaisessa välitilassa, jossa perinteiset käytösnormit eivät ihmisiä sido.

”Totta kai ne haluaa kruunata itransa munalla. On sitte jotain miu-
teltavaa. Sit on paluu arkeen. Maisa ne ei melitä enää munaa saa.”
Kuen Kaide toteakin, maisa ja arjessa ylipäätään valintoja ohjaavat
erilaiset arvot ja liminaaltilan yllätyksellinen elämillisyys katoaa.
Laivalla on taitkaa, joka saa ihmiset lähentymään toisiaan ja pakene-
maan tylsiä rutiineja.

Ulkonäkö vaihdon välineenä parisuhdemarkkinoilla

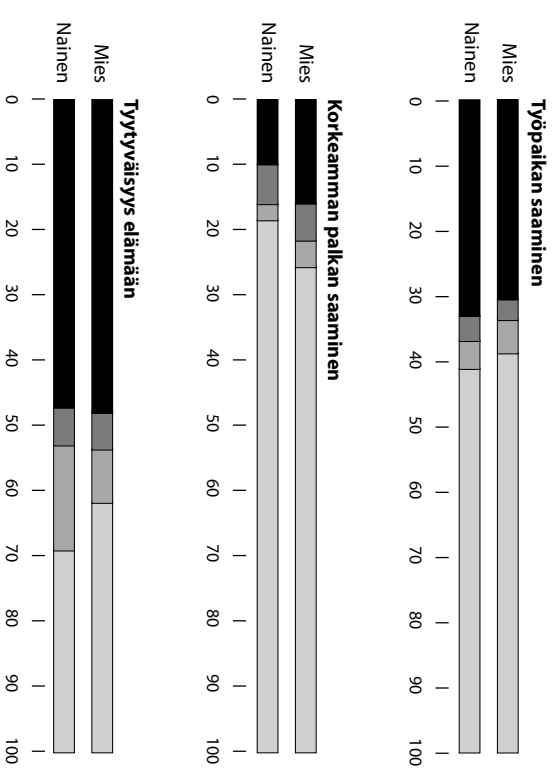
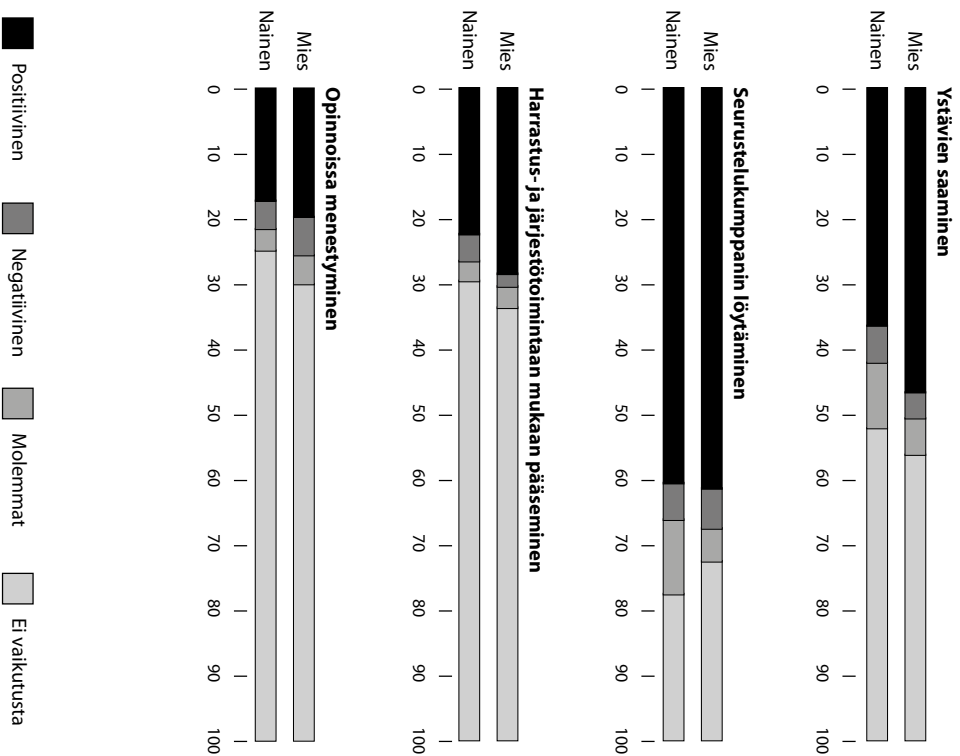
Taloussosiologin mieleen Kaiden opit kuulostavat etäisesti tutulta.
Toisaalta ne tuovat mieleen vuosikymmenen alun brittiläissosiologin,
Catherine Hakimin², teoretisoinnit eroottisesta pääomasta. Hakimin
mukaan myös parisuhteessa ihmiset rankkaavat toisiaan niin, että mie-
het haluavat itseään kauniimman naisen, joka panostaa ulkonäkönsä
läpi suhteen. Naiset taas pysyvät ulkonäkönsä avulla kiinnään kiinni
epätasapainoisesti jakautuneen vallan parisuhteessa, koska Hakimin
maailmassa miehet tuovat leivän pöytään ja naiset ovat kotona huol-
tamassa ulkonäköään. Teorian mukaan miehillä ja naisilla on erilaiset
seksuaaliset tarpeet, mikä ohjaa heitä parinvalinnassa: miehet kärsivät
kroonisesta seksivajeesta, ja se ohjaa heitä sekä alitajuisesti että ihan
tiedostaenkin kiinnittämään huomiota ”hyvännäköisiin kissoihin”,
kuten Kaide sanoisi. Hakimin mukaan miehet valitsevat puolisonsa
silkan ulkonäön perusteella ja tähän resurssiin panostaminen aiheuttaa
miehelle tärkeän tunteen siitä, että hän on saanut Kaidea mukaillen
”valloittaa saaliin”, itseään kauniimman naisen. Kauneuteen investointi
antaa naiselle enemmän valtaa parisuhteessa, koska miehet arvostavat
visuaalisia ärsykejä, joita kaunis ja itsensä panostava vaimo tai tyttö-
ystävä heille tarjoaa.³

Hakimin mukaan tämän pääoman tiedostaminen avaisi naisille mah-
dollisuuden korottaa omaa asemaansa myös muualla yhteiskunnassa,
kietoa miehet pikkuksormensa ympärille sekä saavuttaa ulkonäkönsä

avulla muita pääomia. On kuitenkin selvää, että kollektiivisena strate-
giana eroottiseen pääomaan panostaminen on hyvinkin ongelmallinen.
Parinvalinnakriteereiden muutosta ajassa tarkastellut sosiobiologinen
yhdyshalalaisuus⁴ väittää, että miehet ovat läpi viime vuosituhau-
nen arvostaneet puoliossaan hyvää ulkonäköä, hyvää terveyttä sekä
kodinhoito- ja ruuanlaittoaitoja. Naiset taas ovat arvostaneet muita
ominaisuuksia miehessä: kunnianhimoa, korkeaa koulutusta sekä
varallisuutta. Sukupuolen vastauksissa näkyi suuri muutos ulkonäön
arvostuksessa: vuonna 1939 hyvä ulkonäkö oli miehille 14. tärkein
kriteeri puolison valinnassa, kun taas vuonna 1996 hyvä ulkonäkö oli
kahdeksanneksi tärkein asia. Naisilla puolison ulkonäön arvostus vain-
takriteerinä oli vastaavan ajanjakson aikana kohonnut 17. sijalta 13:ksi.
Toinen tutkimuksessa ilmennyt radikaali muutos oli niin sanotun vas-
tavoitoisen viehätyvoiman⁵ merkityksen lisääntyminen. Sosiologi Eva
Illouz⁶ on puolestaan korostanut, että nykyisin parinvalinnassa arvos-
tetaan seksikkyyttä enemmän kuin ennen ja sitä voidaan kauneuden
ohella ajatella hierarkisoivana piirteenä, jonka arvo määrittyy eri tavoin
erilaisissa yhteyksissä.

Omassa Arkielämä ja ulkonäkö -kyselytutkimusaineistossamme⁸
15–74-vuotiaat suomalaiset kokivat, että heidän omalla ulkonäöllään
oli ollut eniten myönteistä vaikutusta nimenomaan parisuhdemarkki-
noilla (ks. kuvio 1.1.1). Kysyimme ulkonäön koetuista vaikutuksista
parisuhdemarkkinoilla, työmarkkinoilla, opinnoissa sekä ystävien saa-
misessa ja harrastustoiminnassa. Sekä miehistä että naisista noin 60 pro-
senttia koki ulkonäön edesauttaneen sopivan kumppanin löytymisessä.

1.1.1 Kokemukset ulkonäön merkityksestä eri elämänaioilla sukupuolen mukaan (%).

”Jos muistelet koko tähänastista elämääsi, koetko että ulkonäölläsi olisi joskus ollut myönteistä tai kielteistä vaikutusta seuraaviin asioihin? Merkitse niiltä osin kuin sinulla on kokemusta. Voit valita halutessasi kuiltakin riviltä molemmat vaihtoehdot.”

Resurssien vaihtoa vai yhteensovittamista?

Lution jälkeen vieitin au pair-vuoden Etelä-Saksassa ja koin ensimmäisen suomalaisen, huikset silloin permanenttikharoilla ja komea tanskalaisuorukainen ihastui minuun.

– Sanna, 41 vuotta

Aineistomme antaa viitteitä siitä, että niin naisten kuin miesten ulkonäölliset resurssit tulevat arvioiduksi parinvalinnassa. Samanlaisesti stereotyyppinen käsitys ulkonäöstä nimenomaan naisten valuiltana ja korkeasta statuksesta miesten valuiltana elää kuitenkin voimakkaana. Populaarikulttuurissa asetelma, jossa kaunis (ja nuori) nainen näi korkeammassa sosioekonomisessa asemassa olevan (mahdollisesti iäkäämmän) miehen, on tavallinen. Myös lehdistö rakastaa tuotia tähän kategoriaan toimittajien tulkinan mukaan istuvien tosielämän paris-kuntien parinvalinnan motiiveja. Esimerkiksi Donald ja Melania Trumpin suhdetta on spekuloitu runsaasti nimenomaan tällaisesta resurssien vaihdon näkökulmasta.⁹

Sosiaaliterelijätäkään eivät aina ole immuuneja kulttuurisille stereotyyppioille. Sosiologi Elizabeth Aura McClintock¹⁰ kritisoi arvostetussa *American Sociological Review* -lehdessä julkaisemassaan tutkimuksessa niin akatemisia tutkijoita kuin mediaa resurssien vaihtoon liittyvien näkemysten pönkittämisestä. McClintockin mukaan aikaisempi tutkimus on päätynyt vahvistamaan näkemystä sukupuolituneesta kauneus-status-vaihdosta parinvalinnassa yksinkertaisesti siitä syystä, että jo tutkimusasetelmat on usein rakennettu tukemaan tätä näkemystä. Hän kritisoi sitä aiempien tutkimusten lähtöoletusta, jonka mukaan vain naiset vaihtaisivat kauneuttaan mielen korkeampaan sosioekonomiseen asemaan. Tutkijoilta jää huomiota se mahdollisuus, että myös miehet voivat käyttää ulkonäköään parituukseen itseään korkeammassa

sosioekonomisessa asemassa olevan naisen kanssa. Ennen kaikkea aikaisempi vaihtoaajatuksen perustuva tutkimus on McClintockin mukaan sivuuttanut ajatuksen resurssien yhteensovittamisesta¹¹.

Samalla kasvatin kaksi lasta ja elin sen tavallisen näköisen miehen kanssa. Siis kaksi ei joukosta erottunutta.

– Meeri, 67 vuotta

Tutkitravamme Meeri oli löytänyt rinnalleen ulkonäöllisesti itsensä kaltaisen miehen, ja tästä on McClintockin mukaan pitkälti kyse parinvalinnassa ylläpitäen: resurssien yhteensovittamisesta. Yhdysvalloissa, jossa tuloerot ovat suuret, voisi yksilöillä ajatella olevan suurempi intressi resurssien vaihdolle kuin esimerkiksi Suomessa. Näin siksi, että resurssien vaihto voidaan nähdä keinona liikkua sosiaalisesti eli keinoa parantaa omaa sosioekonomista asemaa. Empiiristen analyysiensä perusteella McClintock kuitenkin esittää, ettei resurssien vaihto Yhdysvalloissakaan ole kovin tavallista. Sen sijaan on paljon todennäköisempää, että ihmiset päätyvät parisuhteeseen kaltaisensa kanssa. Toisin sanoen yksilöt, jotka ovat niin viehättävyydeltään¹² kuin sosioekonomiselta asemaltaan ”samalla tasolla”, parituuvat keskenään.

Miksi kauneus-status-vaihto ei ole todennäköistä?

Yksilöiden taipumusta parituuta resursseiltaan ja taustaltaan kaltaisensa kanssa on sosiologiassa tutkittu vuosikymmeniä. Tämä tutkimusperinne on kuitenkin keskittynyt sosioekonomisten resurssien yhteensovittamiseen ja jättänyt huomiotta ulkonäön merkityksen. Sosiologisen teorian kirjallisuuden¹³ mukaan samankaltaisten ihmisten kanssa parisuhteisiin meitä ajavat ensinnäkin omat preferenssimme. Esimerkiksi koulutus on vahvassa yhteydessä, ei vain tuloihin ja sosioekonomiseen asemaan, vaan

myös arvostuksiin, asenteisiin ja elämäntyyliin. Näin ollen yksilö, joka valitsee kumppaninsa saman koulutustason suorittaneiden joukosta, ei välttämättä suosi niinkään itse koulutustasoa vaan sen mukanaan tuomia asioita. Nämä arvostukselliset ja elämäntyylliset asiat yhdistävät kumppaneita toisiinsa ja saavat ihmiset myös hakeutumaan kaltaistensa pariin. Ilmiötä kutsutaan *homofiliaksi*.

Parinvalinta ei ole kuitenkaan vain yksilön valinta. Ympäristön meihin kohdistamat paineet paritua resurssiltaan ja taustaltaan samanlaisen ihmisen kanssa voivat myös vaikuttaa siihen, kenen kanssa päädyimme yhteen. Sosiaalinen ympäristö hienosäätää puolisonvalintaa myös muilla tavoin. Yksinkertaisesti konaktien puute muiden kuin itsemme kaltaisten ihmisten kanssa saattaa ajaa meitä muodostamaan parisuhteita kaltaistemme kanssa.¹⁴ 66-vuotias Annikki kuvasi oman kumppaninsa löytämistä seuraavasti:

Tapasin yliopistossa nykyisen mieheni. Meidän subressamme minun ulkonäölläni ei ole ollut merkitystä. Tai ainakaan mieheni ei ole kommentoinut ulkonäköäni millään tavalla.

– Annikki, 66 vuotta

McClintock¹⁵ esittää oman tutkimuksensa pohjalta, että parisuhdemarkkinat ovat kaikkea muuta kuin vapaat markkinat. Sen sijaan markkinat näytettyvät suljettuna järjestelmänä, jolle pääsy edellyttää valmiiksi tiettyä statusta tai jolla kauneus–status-vaihtoa säädellään tiukasti sosiaalisin säännöin eli normein. Myös sosiologi Eva Illouz¹⁶ on kritisoinut taloustieteellisen *markkinat*-käsitteen käyttöä parivalinnan yhteydessä, koska se korostaa yksilön mieltymyksiä ja vaparaa valintaa. Hänen mukaansa käsitteen viljeleminen jättää huomiotta sen, etteivät tällaiset markkinat ole luonnollisia tai universaaleja. Se, kenen kanssa parituumme, liittyy aina tietylle aikakaudelle ominaisiin piirteisiin. Tällä hetkellä tietyt valinnat ovat mahdollisia siksi, että yksivaihtoisuuteen

ohjaavat säännöt ovat löyhentyneet, romanttiset valinnat ovat yksilöllisyyneet ja kilpailullisuus on yleistynt. Tämä kehitys johtaa siihen, että parinvalinta tapahtuu kentillä, joilla nautinto, irosuhteet ja seksuaalinen vetovoima korostuvat.¹⁷

Väestötietilijä Elina Mäenpää on osoittanut suomalaisten nuorten naisten avo- ja avioliittoja koskevassa väitöskirjassaan¹⁸, että erityisesti korkeimmin koulutetut ovat kuitenkin innokkaita parituumaan keskenään. Eli Annikin tavoin moni muukin yliopiston käynyt suomalainen lienee tavannut puolionsa yliopiston käytävillä. Ylipäätään Suomessa on tavallista, että yksilöt päätyvät avo- tai avioliittoon sosioekonomiselta taustaltaan samankaltaisen henkilön kanssa. Tämän seurauksena resurssit kasautuvat tietyille kotitalouksille, sillä kotitaloudet muodostuvat todennäköisesti osapuolista, joilla on jo yksilöinä hyvät resurssit, kuten korkea koulutus ja hyvät tulot. Yhteiskunnassa homogamia siis lisää kotitalouksien välisiä etiarvoisuutta.

Entä mitä tekemistä suomalaisten koulutuksellisella homogamialla on ulkonäön ja etiarvoisuuden kanssa? Suomessa ei ole tiettävästi kerätty sellaista aineistoa, jolla olisi mahdollista arvioida niin sanotun kauneus–status-vaihdon yleisyyttä yhteiskunnassamme samalla tavalla kuin edellä kuvatussa McClintockin tutkimuksessa. Suomessa koulutuksellinen homogamia on kuitenkin tosiasia, jolla on yhtymäkohtia ulkonäköön liittyvään etiarvoisuuteen ja resurssien kasautumiseen yhteiskunnassa. Meidän tutkimuksemme osoittaa, että oman ulkonäön asenteellinen ja rahallinen arvostaminen ovat myös koulutuskysymyksiä: korkeakoulu-tettu pitäävä ulkonäköä tärkeämpänä asia kuin matalammin koulutetut. Korkeakoulutettujen kotitalouksissa myös kulutetaan enemmän rahaa ulkonäköön kuin muissa kotitalouksissa.¹⁹

Lisäksi aikaisemmassa suomalaistutkimuksessa²⁰ on todettu, että sosioekonomiselta asemaltaan ennen kaikkea keskiluokkaan kuuluva väestönosa uskoo ulkonäön auttavan yksilöä menestymään elämässä. Näin ollen väestöryhmä, jolle jo muutenkin kasautuu esimerkiksi kulttuurisia ja taloudellisia resursseja, tulee omilla ulkonäöllisillä

arvostuksillaan ja niihin kytkettyillä toiminnolliaan määritelleeksi keskiluokkaisen ulkonäöstä huolehtimisen normin yhteiskunnassamme eli sanelleeksi, millainen ulkonäkö on pääomaa. Samalla keskiluokka kasaa ulkonäöllisiä resursseja nimenomaan itselleen, omaan kotitaloutensa ja sitä kautta myös olemassa oleville tai mahdollisille tuleville jälkeläisilleen. Sitä vastoin ne, joilla on jo valmiiksi vähän resursseja, joutuvat vielä kaiken lisäksi ulkonäölliseen marginaaliin.

Viitteitä parinvalinnan, ulkonäön ja resurssien kasautumisen välisistä kytköksistä löytyy myös Arkielämä ja ulkonäkö -kyselyaineistostamme. Analysoimme²¹ niitä vastaajia, jotka olivat kokeneet ulkonäkönsä vaikuttaneen myönteisesti seurustelukumppanin löytämiseen. Vertasimme positiivisia vaikutuksia kokeneita muuhun vastaajajoukkoon (kielteisiä, kielteisiä ja myönteisiä sekä ei vaikutuksia raportoineisiin vastaajiin²²). Ne vastaajat, joilla itsellään ja joiden puolisoilla oli vähintään alempi korkeakoulututkinto, raportoivat todennäköisimmin ulkonäkönsä myönteisestä vaikutuksesta kumppanin löytämiseen. Heillä oli todennäköisemmin myönteisiä kokemuksia kuin korkeakoulututtamattomilla pariskunnilla sekä niillä vastaajilla, joiden oma koulutustaso ja puolison koulutustaso eivät vastanneet toisiaan (toinen korkeakoulutettu ja toinen ei) tai joilla ei ollut lainkaan puolisoa kyselyhetkellä. Huomioimme tarkastelussa iän ja sukupuolen vaikutuksen²³.

Suomessa ei ole tietävästi osoitettu, että korkeasti koulutetut olisivat jollain tavalla ulkonäöllisesti valikoitunut väestönosa. Sen sijaan on selvää, että korkeakoulutetuille kasautuu yhteiskunnassa erilaisia resursseja, jotka ylipäätään todennäköisesti näyttäytyvät puoleensaavetävinä samaan viiteryhmään kuuluvien potentiaalisten kumppanien silmissä. Toisin sanoen se, mikä todellisuudessa on (korkea)koulutuksellista samankaltaisuutta, saattaa näyttäytyä yksilölle itselleen ulkonäöllisenä kokemuksena. Olisiko niin, että parisuhdetta etsivälle korkeakoulutetulle on luontevampaa kommentoida toisen osapuolen ulkonäköä kuin toisen osapuolen koulutuksellista ”viehättävyyttä”? Tämä saataisi

ainakin osaltaan selittää sitä, miksi korkeakoulutettujen kanssa parisuhhteessa elävillä on enemmän myönteisiä kokemuksia ulkonäön vaikutuksesta parinvalinnassa.

Ulkonäkö ja parinvalinnan sosiaaliset säännöt

Puolison valikointumisessa on mielestäni täysin biologisesti perusteltua, että erityisesti alkuvaiheessa ulkonäöllä on merkitystä. [...] pidän edelleen tärkeänä, että näytän kauniilta miehestäni. Ja mieheni on minun silmissäni komea, ja olen ikään kuin hänestä ylpeä.”
Luulen, että hänellä on jotakinakin samanlainen ajatus minusta.

– Evelynia, 30 vuotta

Ulkonäöllinen yhteen sopiminen voi olla ajatuksellisesti parisuhdetta kannatteleva liima, jolle lienee luontevaa antaa biologinen selitys. Jos parinvalinnalle ulkonäön näkökulmasta antaa vain biologisen selityksen, toimii se helposti oikeutuksena kaikenlaiselle käyttäytymiselle. Kaikki on sallittua sodassa ja rakkaudessa? Ei aivan. Ei edes ulkonäön näkökulmasta tarkasteltuna, sillä parinvalinta ei toimi sosiaalisessa ryhjässä.

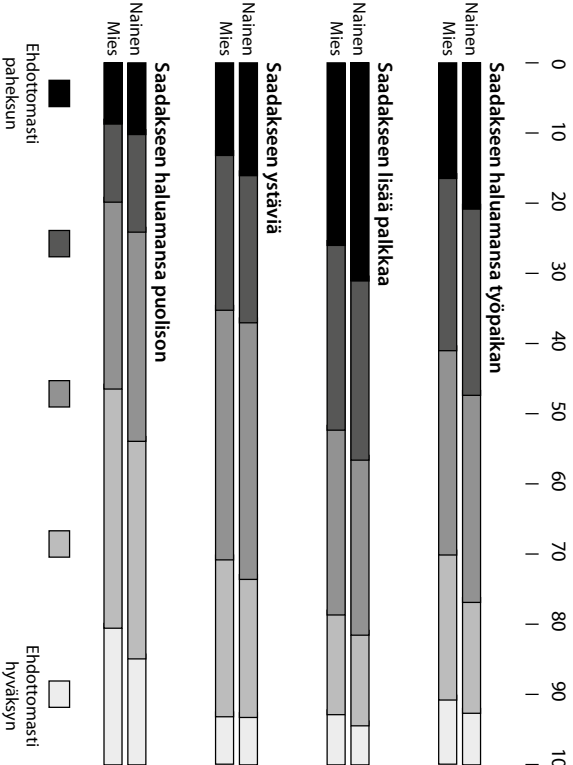
Kuvittele, että näet ravintolassa kaksi henkilöä, jotka käyttäytyvät selvästi kuin pariskunta. He pitelevät toisiaan kädestä, katsovat toinen toisiaan intensiivisesti silmiin, hymyilevät ja nauravat paljon. Sinua kuitenkin vaivaa yksi asia: mielestäsi toinen pariskunnan osapuolista on selvästi viehättävämpi kuin toinen. Altko kehittää päässäsi tarinaa siitä, miksi nämä kaksi osapuolta ovat päättäneet yhteen? Kanadalaisen tutkimusryhmän²⁴ mukaan todennäköisesti alar. Lisäksi mahdollisesti turvaudut esimerkiksi populaarikulttuurista tuttuihin käsikirjoituksiin, joilla pyrit selittämään havaitsemasi ulkonäöllisen ”epäsuhtauden”. ”Is she really going out with him?” -nimisessä tutkimuksessaan tutkijat laitoivat joukon naisia ja miehiä arvioimaan pariskuntien kuvia. Tutkittaville

näytettiin sellaisia kuvapareja, jotka muodostuivat ulkonäöllisesti yhtä viehättäväksi arvioidusta heteropareista, ja kuvapareja, joiden osapuolet oli arvioitu viehättävyydeltään ”eritasoisiksi” (joko nainen parisuhteen viehättävämpänä osapuolena tai mies parisuhteen viehättävämpänä osapuolena). Tulosten mukaan erityisesti kumppaniaan viehättävämmäksi arvioitujen naisten sitoutuneisuus kumppaniinsa kyseenaistettiin. Lisäksi tutkittavat oletivat, että parisuhteisissa, joissa nainen on miestä viehättävämpi, on kyse kauneus–status-vaihdosta osapuolten välillä.

Kulttuuriset käsikirjoitukset elävät siis vahvoina. Saimme tästä viitteitä myös omassa osatutkimuksemme²⁵, jossa tarkastelimme naisten ja miesten ulkonäön hyödyntämistä koskevia normeja eli sosiaalisia sääntöjä. Toteutimme osatutkimuksen niin, että puolet väestökyse-lymme vastanneista sai eteensä vain miehiä koskevia kysymyksiä ja puolet vain naisia koskevia kysymyksiä²⁶. Kysyimme vastaajilta, missä määrin he hyväksyvät tai paheksuvat, mikäli nainen (puolet vastaajista) ja mikäli mies (puolet vastaajista) pyrkii hyödyntämään omaa ulko-näköään elämän eri osa-alueilla. Kysyimme hyödyntämisen hyväksyt-tävyydestä työelämässä sekä sosiaalisissa suhteissa. (ks. kuvio 1.1.2). Eniten suomalaiset paheksuivat yksilön pyrkimyksiä hyödyä omaista ulkonäöstään korkeamman palkan toivossa. Sen sijaan suopeimmin suhtauduttiin yksilön yritykseen hyödyä omaista ulkonäöstään halutun kumppanin tavoittelussa. Säännöt eivät ole kuitenkaan samat naisilla ja miehillä. Naisten pyrkimykset hyödyä omaista ulkonäöstään niin työ-elämässä kuin parinvalinnassa herättävät enemmän pahennusta kuin miesten vastaavat pyrkimykset.²⁷

Miksi näin? Naisten oletetaan panostavan ulkonäköön. Mikäli nainen ei panosta ulkonäköön, hän rikkoo ulkonäöstä huolehtimisen sukupuolitunutta yhteiskunnallista normia (ks. tarkemmin luku 2.3 ja 3.1 ulkonäöstä huolehtimisen sukupuolituneista normeista). Arvos-tusta ulkonäkötyöstä ei kuitenkaan saa, saati palkintoja. Sen sijaan nai-nen, joka valjastaa ulkonäkönsä käyttöön ja yhdistää toimijuuden ja ulkonäön, on erityisen vaarallisilla vesillä. On eri asia olla huoliteltu

1.1.2 Ulkonäön hyödyntämisen hyväksyttävyys eri elämän osa-alueilla hyväksynnän kohteen sukupuolen mukaan (%).

”Arvioi asteikolla 1–5, kun 1 on ehdottomasti paheksun ja 5 on ehdottomasti hyväksyn. Missä määrin hyväksyt, mikäli mies/ nainen pyrkii tietoisesti hyödyntämään ulkonäköään.” Kysymykset on satunnaistettu niin, että puolet kyselyyn valikoituneista vastaa vain naisia ja puolet vain miehiä koskeviin kysymyksiin.

ja hiljaa kuin huoliteltu ja äänessä. Tai peräti huolittelemtomana äänessä, mikä rikkoo iänikuista sukupuolijärjestyä. Femininiisyyden naamiosta ja naiseuden esittämisestä kirjoittanut Efrat Tselon²⁸ väittää naiseuden tulevan usein liitetyksi juonittelun, epäaitouteen ja petokseen, mikä saattaa osaltaan selittää ulkonaan hyödynämiseen liittyviä sukupuolitunnetta odoruksia.

Tuloksemme jättää kuitenkin tilaa myös hyvin toisenlaiselle tulkinnalle. Se voidaan tulkita yksinkertaisesti niin, että ajatus ulkonaöstä hyödyntämisestä on vastoin suomalaista tasa-arvon ihannetta. Analyysimme osoittaa, että nimenomaan naiset itse kohdistavat naisten ja miesten ulkonaan hyödyntämiseen erilaisia odoruksia. Toisin sanoen naiset paheksuvat todennäköisemmin ulkonaistöään parinvalinnassa hyödyntämään pyrkivää naista kuin ulkonaöstään parinvalinnassa hyödyntämään pyrkivää miestä.²⁹ Niin sanottu palkintovainio-stereotyyppi (jossa nainen vaihtaa kauneutensa miehen korkeampaan statukseen) on lähtökohaltaan tasa-arvon vastainen. Ja erityisen kummeksuttavana (ja siksi ei-toivottuna) sitä voidaan pitää maassa, jossa naiset ovat jo pitkään olleet taloudellisesti varsin itsenäisiä. Naiset saattavat ylipäättään kاپinoida sitä ajatusta vastaan, että nimenomaan naisia arvioidaan esteettisin kriteerein.

Teknologisoituvaa parinvalintaa: kohdi runsaampaa rakkauden meriämiäistä?

Tasa-arvoistaako internet siten parisuhdemerkkinoita? Intuiitiivisesti kyllä, mikäli tasa-arvolla viitataan sekä naisiin että miehiin kohdistuviin ulkonäkövaatimuksiin tai sosiaalisten kuplien puhkoutumiseen. Entä tekeekö internet parisuhdemerkkinoista vähemmän ulkonäkökeskeisiä? Internetin alkuaikoina sen ajateltiin tarjoavan lisää mahdollisuuksia potentiaalisten kumppaneiden löytämiseen varsinkin ulkonäöllisessä marginaalissa elävälle tai ulkonaöstään epävarmoille. Toisin on

käynyt. Internet-väiltteinen partneerin etsiminen ja fyysisen kontaktin puute kiinnostuksen syntymisessä on sen sijaan pitkälti rationaalisoitunut paritumisen. Tinder-todellisuudessa ulkonäölliset resurssit punnitaan parissa sekunnissa ja muut resurssit viimeistään ensitreffillä ennen alttaria. Ilouzin tulkinan mukaan teknologiaväiltteinen parituminen johtaa niin sanottuun *tunteiden kapitalismiin*. Tunteiden kapitalismissa korostuu massatuotannon laki: runsaus, jatkuva mahdollisuus valita, tehokkuus, rationaalisuus, valikoiva kohdentaminen ja standardointi. Ihmissuhteet muuttuvat kulutustavaraksi: mahdollisia partnereita on niin paljon, että jokaisen uuden kontraktin voi koska tahansa korvata kuumemmalla kumppanilla.³⁰

On selvää, että tällaiseen todellisuuteen uppoutuneessa parinvalintakulttuurissa ulkonaan merkityksen vähenemiselle ei ole mitään perusteita. Lisäksi on myös idealistista odottaa, että netideittailun yleistyminen vähentäisi homofiliaa ja homogamiaa parinvalinnassa. Tutkimusten mukaan ihmiset kuitenkin etsivät esimerkiksi Tinderin kaltaisissa sovelluksissa kaltaisiaan, paitsi ainoastaan lyhyeksi tarkoitetuissa kohtaamisissa. Toisin sanoen käyttäjät päätyvät harvoin vuorovaikutukseen sellaisten ihmisten kanssa, joiden kanssa heidän olisi epätodennäköistä päätyä vuorovaikutukseen Tinder-maailman ulkopuolella. Näin ollen sovellusta käyttävät eivät etsi vain kasvoiltaan mahdollisimman viehättävää kumppania vaan hakevat enemmän tai vähemmän tietoisesti kuvia (ja lyhyistä esittelyteksteistä) vihiäitä esimerkiksi toisen henkilön koulutuksesta ja sosioekonomisesta asemasta.³¹ Se siitä kuplan puhkoutumisesta siis.

Samanlaista tuulipukua etsimässä?

Vaikka netti- ja sovelluspolijainen deittrilu saattaakin intuitiivisesti tuntua ulkonäkökeskeisyydessään biologiselta prosessilta, on tämäkin prosessi kuitenkin sosiaalisesti ja kulttuurisesti määrittynyt. Siinä missä

M/S Romanticin Kaide etsii laivalta suuripovista naista, hakee toinen Tangomarkkinoilta omaan silkkipusakkaansa tyyllisesti sopiva silkkipusakan omistaja. Costo-hippalakkinen³² taas on taipuvainen vilkuilemaan toista samanlaista.

Mieci vaikka omaa lähipiiriäsi: samankaltaiset ihmiset päätyvät usein yhteen, ja siksi ehkä sinunkin on helppo löytää yhteinen sävel esimerkiksi ystäväiesi puolisoiden kanssa. Toisaalta kaikkien on varmasti helppoa keksiä omasta lähipiiristään vähintään yksittäinen esimerkki jonkinlaisesta resurssien vaihdosta – ehkä jopa kauneus-status-vaihdosta. Resurssien vaihtoa on Suomessakin saatanut esiintyä enemmän ikäänryneiden kohorttien keskuudessa: ikäänryneemmät ovat muodostaneet parisuhteita sellaisena aikakautena, jolloin miesten ja naisten roolit ovat olleet nykyistä tiukemmin saneltuja ja esimerkiksi mieselätettäkaluttuuri nykyistä vahvempi. Sen sijaan yhteiskunnissa, joissa naiset ovat vahvasti mukana esimerkiksi työelämässä, tuntuu kauneus-status-vaihdon logiikka tai pääomien vaihto parituumista määrittävänä tekijänä ylipäättään melko vanhanaikaiselta. Vaihnoteorioita saatua toteuttaa lyhytaikaisissa ja seksuaaliseen viehättävyyteen perustuviissa suhteissa, mutta pidempiaikaisissa suhteissa homofilian ja homogamian ajatus toteutuu useammin. Voisi argumentoida, että tietyllä tapaa olemme omien kenttiemme vankeja: eri kentillä on erilaiset ulkonäöllisen pääoman määritelmät sekä sen vaihtoa koskevat säännöt, ja näillä säännöillä pelaaminen lähtökohaltaisesti luonnistuu vain kentän sisäisiltä toimijoilta.

Kenttien logiikkaa ja pääomien paikallista määrittelyä voi avata myös M/S Romanticilla juhlivien Kaiden ja Empun kautta. Kaverusten nuorekkuuteen pyrkivä ulkomuoto, *Miami bitch* -paita, camokuosiset highwater-housut ja pipon käyttäminen sisällä, saatua olla pääomaa ruotsinlaivan kentällä, jossa Kaide ja Empu tuntuivat hakevan vain lyhytaikaisista kontakteista vastakkaiseen sukupuoleen. Laivakontekstin ulkopuolella Kaiden ja Empun ulkonäköpääoma saatua toimia oikeastaan ihan päinvastaisella tavalla eli ei ollenkaan. Ystävyyksiä

ulkonäöllisesti yhteneväinen tyyli vaikuttaa kuitenkin nivovan yhteen; ei siis pidä väheksyä ulkonäöllisten tekijöiden merkitystä myöskään muissa sosiaalisissa suhteissa kuin parisuhteissa.